

Hanna: Tämä on Pohjois-Savon hyvinvointialueen Johtamisen käsikirjan podcastin kahdeksas osa. Tänään puhutaan osallisuudesta. Kanssani tästä aiheesta on keskustelemassa meidän hyvinvointialueemme projektipäällikkö, Anne Aholainen. Tervetuloa lämpimästi, Anne.

Anne Aholainen: Kiitos paljon. Mukava tulla.

Hanna: Mitä sinä oikein teet työksesi? Projektipäällikkö.

Anne: Kyllä. Eli minä olen projektipäällikkönä ollut Tulevaisuuden sote-keskus - hankkeessa. Osallisuus ja järjestöyhteistyö on ollut siellä teemana. Ja nyt sitten osallisuusohjelma ja järjestöyhteistyön ohje ja avustuskäytännöt ovat sieltä sitten tulleet tuloksena. Sitten minä teen muitakin projektitöitä tässä samalla. Hyte-palvelukonseptia ollaan lähdössä kehittämään. Ja sitten olen näitä valmistelun asioita tehnyt, mitä minulle on annettu.

Hanna: Aivan. Kyllähän siinä nyt on jo hommaa aika lailla yhdelle naiselle. Puhutaan tänään osallisuudesta tosiaan. Osallisuuden voisi määritellä vaikkapa SOSTE Ry:n sanoilla, jotka kävin tuolta netistä lukemassa. Osallisuus on tunne, joka syntyy, kun ihminen kokee kuuluvansa johonkin. Osallisuus ilmenee esimerkiksi luottamuksena, yhdenvertaisuutena, arvostuksena ja mahdollisuutena vaikuttaa omassa yhteisössään. Johonkin kuulumisen tunteen löytää usein itselle tärkeän ja merkityksellisen yhteisön toimintaan osallistumisesta. Tällainen yhteisö voi löytyä vaikkapa työn, harrastuksen, asuinpaikan tai järjestötoiminnan kautta. Osallisuutta kokeva ihminen pystyy vaikuttamaan omiin ja yhteisiin asioihin. Osallisuus lisää hyvinvointia ja syrjäytyminen on osallisuuden ulkopuolelle jäämistä. Miten sinä Anne määrittelet osallisuuden? Tuossa oli minusta hirvittävän paljon hirvittävän isoja asioita.

Anne: Kyllä, ja nimenomaan kaikki olennaiset asiat. Meillä osallisuustyöryhmä aloitti silloin valmisteluaikoina, vuonna 2021. Siitä eteenpäin meillä on tuossa osallisuustyössä kulkenut mukana hieman lyhennetty määritelmä, joka sisältää aika paljon juuri noita asioita. Tämä onkin ainoa asia, minkä minä tässä nyt luen ulkoa.

Hanna: Hyvä.

Anne: Eli osallisuudella tarkoitetaan ihmisen mahdollisuutta vaikuttaa omaan elämäänsä ja sen suuntaan, sekä yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Osallistua palvelujen suunnitteluun, kehittämiseen ja arviointiin. Mahdollisuutta olla aktiivinen toimija ja yhteisön jäsen. Osallistuakseen ihminen tarvitsee tietoa omaan elämään vaikuttavista asioista, sekä saavutettavissa olevia osallistumisen väyliä. Osallisuuden keinoja tarvitsevat asukkaat, asiakkaat, työntekijät hyvinvointialueella, sekä erilaiset sidosryhmät. Ja nimenomaan tuo toimijuus, mikä myöskin tuossa SOSTE:n määritelmässä tulee, niin se on semmoinen aika tärkeä asia tässä osallisuuden määrittelyssä.

Hanna: Ja tämä minkä sä äsken luit, niin on meidän Pohjois-Savon hyvinvointialueen määritelmä meidän osallisuudesta.

Anne: Kyllä. Näin olemme siellä osallisuustyöryhmässä kuljettaneet tätä ajatusta eteenpäin.

Hanna: Mahtavaa. Entäs konkretia? Mitä se sitten konkreettisesti tarkoittaa? Tarkoittaako se työpajoja? Tarkoittaako se asiakasraateja? Mitä ihmettä se tarkoittaa?

Anne: Jos heittäydytään ihan heti sinne konkretian maailmaan, niin itse ajattelen tällöisen osallisuussalkun kautta sitä konkretiaa, koska vaihtoehtojahan meillä on ihan laaja skaala tehdä osallisuutta ja tehdä niitä toimenpiteitä. Käyttää erilaisia malleja. Jokainen meistä voi sen oman oman repertuaarinsa koota omanlaisekseen. Ajattelen, että siellä osallisuussalkussa on hyvä olla mahdollisuuksia asukkaiden ja asiakkaiden ja henkilöstön löytää sitä tietoa. Ja myöskin antaa tietoa. Mahdollisuuksia päästä suunnittelemaan sitä omaa työtä, tai mahdollisuus suunnitella niitä omia palvelujaan, ja siihen kehittämiseen mukaan. Sitten on aika iso osa tällöinen päätöksenteko-osallisuus, mikä meillä tässä hyvinvointialueella on oikeastaan semmoista varmaan uutta, sote-alalla. Varsinkin, jos on kuntayhtymässä tottunut työskentelemään. Siellä on tämä demokratiataso. Ja siihen, että mitenkä meillä asukkaat voivat vaikuttaa vaalien välillä, myöskin tähän meidän päätöksentekoon. Ja sitten tietysti tällöinen toimintaosallisuus, eli ihmisen mahdollisuudet osallistua yhteisöihin ja järjestötoimintaan ja muuhun tämän tyyppiseen toimintaan.

Hanna: Kaiken kattavasti hyvin monelta eri saralta pääsee mukaan. Pääsee työntekijänä, pääsee asukkaana, pääsee asiakkaana. Mielenkiintoista. Miten te kontaktoitte ne ihmiset? Miten te löydätte ne ihmiset, jotka haluaa tulla osalliseksi meidän hyvinvointialuetta, jotka eivät ole siis työntekijöitä tai päättäjiä?

Anne: No, siihen on aika vaikea vastata, että miten löytää. Sehän riippuu aina siitä asiasta, mihin haluaa ihmisiä saada mukaan. Jos nyt sitten mieltii ihan tiedon kannalta, niin sehän tarkoittaa esimerkiksi meidän kotisivuja. Mitenkä saavutettavat ne on? Miten sieltä löytää tiedot? Ihan tällöisestä asiasta voi hyvin lähteä liikkeelle. Asiakaspalautte. Millä tavalla me asiakaspalautetta kootaan? Sitähän kerätään kaikilta, jotka palvelun käyttäjinä ovat. Ja totta kai henkilöstöpalautetta varmasti henkilöstöpuolella haetaan. Vastasimme tähän työhyvinvointikyselyyn. Ne ovat kaikki sitä osallisuuden edistämistä ja osallistamista.

Hanna: Kyllä. Tuo oli itse asiassa äärimmäisen hyvä konkretisointi jotenkin tähän osallisuuteen ja siihen, että se ei ole mikään erillinen asia meidän arjesta, vaan se on sitä mitenkä me toimitaan ja ollaan mukana siinä. Ollaanpa sitten työntekijänä tai asukkaina, tai asiakkaina sitten meidän hyvinvointialueella.

Anne: Näin minä yritän itse ajatella, että osallisuudesta kun aletaan puhumaan, niin siitä helposti tulee sellainen iso möhkäle. Sitä mietitään, että miten sen nyt ottaa osaksi tätä

omaa työtä, tai mitenkä ne asiakkaat nyt tähän osallistaa. Mutta ihan, kun lähtee jostakin nurkasta vaan nakertamaan ja ottaa semmoisia pieniä paloja kerrallaan, niin kyllä se kakku tulee vähitellen syötyä sitten osallisuudenkin osalta.

Hanna: Näinhän se on. Mitä isompi elefantti, niin sitä pienempiin palasiin pistetään. No, mietitään sitä osallisuutta vielä käsitteenä ja semmoisena meidän koko hyvinvointialueen asiana. Minkälaisia tavoitteita meillä on osallisuudelle?

Anne: Meillä on osallisuustyöryhmässä tosiaan osallisuusohjelma ja siellä on osallisuuslupaus. Minä en nyt sitä ihan tarkkaan muista, että miten se menee, mutta se on nimenomaan yhdessä tehden, yhdenvertaisesti, niin että meillä olisi kaikilla mahdollisuuksia osallistua. Sitä kautta sitten ollaan asetettu... Meillä on neljä erilaista tavoitetta. Eli meillä on lisätä osallisuuden välineitä, osallisuuden mahdollisuuksia mahdollisimman paljon erilaisille toimijoille. Meillä olisi henkilöstöllä mahdollisuus tehdä sitä osallisuutta edistävää toimintaa, sekä myöskin itse kokea sitä osallisuutta tästä meidän hyvinvointialueen toiminnasta. Ja sitten meillä on, että miten me se osallisuustieto tehdään näkyväksi. Miten sitä hyödynnetään? Meillä paljon kerätään jo tällä hetkellä. Meillä on asiakasraateja ja kokemustoimijoita ja asiakaspalautetta ja asukaskyselyä, mutta tuleeko se näkyväksi sitten heille, jotka ovat osallistuneet näihin, mikä on itse asiassa yksi aika tärkeä osallisuuden teko, että me tehdään näkyväksi sitä tietoa ja sitä, että mihinkä se on vaikuttanut tosiasiallisesti.

Hanna: Aivan, eli sillä on joku merkitys oikeasti, kun vastataan niihin esimerkiksi kyselyihin, tai joihinkin raateihin ja niiden kautta tehtävän työhön, että se sitten tavallaan kirjataan ja tehdään, niin kuin sanoit, niin näkyväksi sitä kautta, että tämän te olette saaneet aikaiseksi ja tällaisia vaikutuksia sillä teidän työllänne on ollut.

Anne: Kyllä, nimenomaan näin. Se on todella tärkeää. Sitten vielä neljäs toimintalinja liittyy tähän yhteisöjen ja yhteisöjen mukaan ottamiseen tähän meidän hyvinvointialueen toimintaan. Tarkoitin näillä järjestöjä, kuntia, yrityksiä ja muita tämän tyyppisiä toimintoja, joiden kanssa meidän täytyy yhteistyötä tehdä tässä ihan tässä meidän omassa palveluvalikoimassakin.

Hanna: Minkälaisia konkreettisia esimerkkejä sulla olisi esimerkiksi tähän liittyen? Minkälaista yhteistyötä me tehdään esimerkiksi... Meillä on valtavan määrä potilasjärjestöjä, joka tekee korvaamatonta työtä meidän kaikkien hyvinvoinnin ja terveyden ja terveyden ylläpitämisen eteen. Minkälaisia konkreettisia asioita sitten esimerkiksi näistä järjestöistä tai kunnista tai muista sitten sulla on, että mitä se osallisuus on?

Anne: Mielestäni aika tärkeä osallisuuden keino on vertaistuki. Meillä on esimerkiksi varmaan näkyvää toimintaa on Olga-toiminta, joka tällä hetkellä toimii erikoissairaanhoidon puolella. Mutta meillä on myös alueellisia kattojärjestöjä sosiaali- ja terveydenhuollon järjestöille, niinkun Varkaudessa Varkauden seudun Sosiaali- ja terveys Ry, ja sitten taas Ylä-Savon Vakka tuolla Ylä-Savossa, jotka pystyvät sitten

sinne paikalliselle tasolle tuottamaan sitä potilasjärjestöjen kautta toimivien ihmisten osallisuustoimintaa. Ne on tärkeitä. Ja sitten meillä on erittäin merkittävänä toimintana nyt lähtenyt avustuskäytännöt, eli yleishyödyllisille yhteisöille on tämän vuoden aikana myönnetty ensimmäiset avustukset. Yksi painopistealue siellä on ollut osallisuuden edistäminen. Siellä on myöskin ollut vanhemmuuden tukea ja mielenterveys- ja päihdehuollon ennaltaehkäisevää toimintaa, mutta ne kaikki tähdentävät sitä ihmisten mukaan ottamista ja eri tapoja ottaa mukaan ja tuottaa sitä osallisuutta sinne arkeen.

Hanna: Nyt mä kysyn sulta kysymyksen, johon sun ei ole pakko vastata. Onko osallisuus ja osallistuminen synonyymejä toisilleen?

Anne: No, ei. Osittain varmaan on ja osittain ei. Nyt on ihan... Tämä on tämmöinen mutu-tuntuma -vastaus.

Hanna: Joo, anna tulla vaan.

Anne: Ei mikään semmoinen tieteellinen vastaus.

Hanna: Emme me vastaile tieteellisesti.

Anne: Hyvä. Ajattelen, että osallistuminen on tapa ja mahdollisuus olla mukana. Se on yksi osallisuuden muoto. Jos miettii osallisuuden edistämistä, niin ainahan siinä sitten joku osallistuu. Potilas tai asiakas osallistuu palvelutapahtumassa. Tulee kuulluksi, tulee ymmärretyksi, ja sitä kautta. Ja sitten tietysti me osallistumme vaikka asukaskyselyssä, niin onhan sekin osallistumista. Hyvin lähellä ne ovat toisiaan, mutta ehkä se osallisuus on semmoinen tietynlainen kattokäsite sitten kaiken keskellä.

Hanna: Mä ehkä tuolla kysymyksellä hain semmoista rajanvetoa siihen, että onko aina pakko osallistua, jos haluaa olla osallisena. Tämä oli minun se villakoiran ydin siinä kysymyksessä.

Anne: Aika ovela - villakoiran ydin. Niin, ihmisellähän on vapaus myöskin olla osallistumatta. Ehkä se tärkeintä on just sen mahdollisuuksien luominen sille osallistumiselle. Toisaalta sen osallistumattomuudenkin pitäisi olla tietynlainen tapa...

Hanna: Olla osallisena.

Anne: Niin. Ja näyttää sitä ajatusta siitä, että jos me teemme jonkun huippuunsa hiotun toimintamallin sosiaali- ja terveydenhuollon palveluihin, ja sitten huomataan että eihän tänne kukaan osallistu, niin silloinhan se kertoo siitä, että ehkä se meidän malli ei ollut hyvä.

Hanna: Paras mahdollinen.

Anne: Niin, paras mahdollinen siihen tilanteeseen.

Hanna: Kyllä. Mä toisaalta mietin myös sitä, että jos ajatellaan että onko pakko osallistua ollakseen osallinen, niin ehkä ei. Kun mä ajattelen sitä, että jos ajatellaan vaikka että meillä on valtava tämä meidän hyvinvointialue ja meillä on paljon työntekijöitä ja meillä on paljon asukkaita ja asiakkaita tällä alueella, niin voihan sitä tavallaan ehkä asukkaana luottaa siihen, että homma hoituu - mun ei tarvitse nyt tohon puuttua. Nyt siellä nämä muut ihmiset tekevät sen. Ehkä osallistunut sen verran, ollut osallisena, että käynyt vaaliurnilla äänestämässä, tai jotain muuta vastaavaa.

Anne: Äänestäminenkin on tänä päivänä niin iso teko, että olisi loistavaa, jos meillä olisi äänestysprosentti sinne 75:een saatu hilattua tuossa pari vuoden sisällä. Mutta kyllä varmasti noin on, mitä kuvailit tuota asiaa. Tärkeää on varmasti se, että niitä osallistumisen väyliä on kaikille erilaisia. Sieltä sitten löytyy se oma mahdollinen tapa olla osallinen. Senhän voi ajatella vaikka ihan viestinnän kautta, että meillä on niin hyvät kotisivut ja meillä on niin hyvä tiedotus ja meillä on niin hyvä vuorovaikutus meidän asukkaisiin, että asukkaat voivat aika levollisin mielin vain olla ja ajatella, että kyllä ne asiat sieltä järjestyvät, kun palveluihin tulee.

Hanna: Kyllä. Mitä sä haluaisit osallisuudesta sanoa, joko abstraktia tai sitten konkreettista, esimerkiksi meidän kaikille 12 500 työntekijälle meidän hyvinvointialueilla? Onko sulla jotain sellaista viestiä osallisuudesta?

Anne: Osallisuus ei ole loppujen lopuksi kovinkaan vaikeaa. Se voidaan esittää hirvittävän vaikeasti, mutta se ei ole vaikeaa. Sehän on meidän jokapäiväinen tapamme toimia. Mä uskon, että suurimmalla osalla se tulee ihan luontevasti siinä omassa työssä, mitä tekee.

Hanna: Esimerkiksi vastaamalla siihen työhyvinvointikyselyyn.

Anne: Esimerkiksi siihen. Ja sitten tietysti vuorovaikutuksessa niiden asiakkaiden ja potilaiden kanssa. Millä tavalla on läsnä aina niissä tilanteissa, kaiken kiireen keskelläkin? Se on osallisuutta parhaimmillaan.

Hanna: Okei. Entäs sitten meidän koko Pohjois-Savon asukkaille ja meidän hyvinvointialueen asukkaille? Onko sinulla heille jotain erityistä?

Anne: Käykää äänestämässä.

Hanna: Ihanaa.

Anne: Toivon sellaista tietynlaista vuorovaikutteisuutta, että kun näitä osallisuuden tapoja ja menetelmiä alkaisi meillä olemaan enemmän ja ne olisivat paremmin saavutettavissa, niin niihin rohkeasti lähdetäisiin mukaan. Ja osattaisiin vaatiakin sitä, että hei, että meillä on asiaa ja meitä täytyy kuunnella. Muuten se menee tuolla... Siis erittäin hyvä osallistumisen keinohan on mielipidekirjoitusten kirjoittaminen, mutta sitä voi aina miettiä, että onko se pidemmän päälle se kaikkein paras tapa. Jos me päästäisiin

sellaiseen hyvään vuorovaikutukseen ja sellaiseen hyvään dialogiin yhdessä miettien, niin mä luulen, että aika moniin asioihin saataisiin ratkaisuja - ihan aidosti.

Hanna: Niin. Mietittäisiin vähän sellaista asioiden, tai tekojen vaikuttavuutta niihin asioihin.

Anne: Kyllä. Mutta toki siinä meillä hyvinvointialueella on se suurin vastuu, että me luodaan niitä mahdollisuuksia mahdollisimman aktiivisesti.

Hanna: Sä puhut mahdollisuuksista ja semmoisesta hyvästä, mutta onko se osallisuus oikeutta vai pakkoa.

Anne: Se on oikeutta. Meillä on jokaisella oikeus olla, kokea olevamme osallinen tähän yhteiskuntaan ja ylipäätään tähän meidän maailmaan. Mä itse ajattelen, jos nyt vien tuosta jo vähän eteenpäin ajattelua, niin jos haluaa päästä siihen osallisuuden jotenkin alkulähteille, niin meillä varmasti jokaisella, tai varmaan lähes jokaisella on omia osallisuuden ja osattomuuden kokemuksia. Jäädä keskustelusta ulkopuolelle, tai jäädä syrjään jostain tilaisuudesta. Tai kokemusta, että ei tule kuulluksi, tai ei tule kohdatuksi tai ymmärretyksi. Sitä kautta kun alkaa miettimään, että miltä se on itsestä tuntunut, niin siitä pääsee varmasti siihen alkulähteelle, että mitä jos se olisi jokapäivästä ja koko ajan, se osattomuuden tunne. Ja kyllähän se tuottaa meidän yhteiskunnassa niin paljon kerrannaisvaikutuksia, tällainen osattomuuden tunne, että se voi jopa olla fyysistä kipua monessa tilanteessa, joten kyllä sille sitten kannattaa alkaa tekemään. Ja sitä kautta se on meille kaikille mahdollisuus.

Hanna: Se on varmaan meidän sosiaali-, terveys- ja pelastustoimen täällä työskenteleville, meille työntekijöille yksi sellainen velvollisuus tukea sitä osallisuutta meidän asukkaiden ja asiakkaiden osalta, jotta kenellekään ei tulisi näitä kokemuksia, mitä äsken kuvasit.

Anne: Kyllä, näin se varmasti on.

Hanna: Eli se on mahdollisuus ja pakko.

Anne: Mahdollisuus ja pakko. Lisäksi on lakisäätteistä. Meillä on hyvinvointilaissa määritelty, että meillä on asukkailla oltava mahdollisuuksia osallistua. Sitä kautta pakko tulee. Mutta kyllä mä näkisin, että toivon, että se ei ole pakkoa tai pakkopullaa, tai semmoista, että tämä nyt on vaan pakko jotenkin suorittaa. Kun osallisuuden edistäminen ei ole suorittamista, vaan se on vain toimintatapa ja osa toimintakulttuuria, mihin mielestäni on aika hyvin lähdetty nyt tekemäänkin töitä valmentavan johtamisen myötä ja...

Hanna: No, tässöpä se aasinsilta tulikin.

Anne: Nimenomaan.

Hanna: Kyllä, elikkä tapa olla ja suorittaa sitä työtä. Tapa olla ja elää.

Anne: Kyllä. Näin se parhaimmillaan menee.

Hanna: Mahtavaa. Yhteenvetona voisi todeta, että osallisuus on moninainen ja ehkä vaikeakin käsite. Ainakin se on lakea ja sillä on meidän valtionhallinnossakin monta näkökulmaa. Sosiaali- ja terveysministeriössä siitä puhutaan aktiivisesti kansalaisuuden, aktiivoinnin ja yhdenvertaisten palveluiden hengessä. Oikeusministeriössä osallisuudesta kirjoitetaan ihmisoikeuksina ja demokratiana. Opetus- ja kulttuuriministeriössä painotetaan merkityksellisyyttä ja mahdollisuuksia. Käsitteitä on kutsuttu sateenvarjokäsitteeksi, joka kokoaa näkökulmia ja lähestymistapoja. Osallisuus on liittymistä, suhteessa olemista, kuulumista ja yhteisyyttä. Osallisuus on yhteensopivuutta ja mukaanottamista. Se on osallistumista ja siihen liittyen vaikuttamista ja demokratiaa. Se on myös kaiken edellä mainitun järjestämistä ja johtamista. Voisi kai todeta, että osallisuudessa olemme osana ympäröivää elämää. Aivan niin kuin äsken todettiin, niin osallisuus on tapa toimia, olla ja elää. Tämä on Pohjois-Savon hyvinvointialueen Johtamisen käsikirjan podcast, jakso kahdeksan. Puhuimme osallisuudesta. Minä olen työyhteisövalmentaja Hanna Ripaoja ja kiitän sinua lämpimästi, Anne, vierailustasi.

Anne: Kiitos.